

Lemondani a belterjesség kényelméről?

– beszélgetés Birkás Ákossal a magyar művészet nemzetközi helyéről –

Egyre több szó esik a hazai művészet, a magyar művészek nemzetközi kontextusáról. Tanulságos ehhez egy-egy tipikus életpályát áttekinteni. Míg egyes alkotók külföldre költözve, valamelyik nyugati nagyváros művészeti szcénájában építették pályájukat, illetve mások idehaza maradtak, és a nemzetközi helyszíneken Budapestről kiindulva jelentek meg, addig Birkás Ákos egy harmadik utat választott.

– A magyar művészek különböző stratégiákat követtek a nyolcvanas években, ha érvényesülni akartak a határon túl. Én nem akartam „disszidálni”. Túl nagy volt a családom. De azt is hamar megértettem, hogy

ittthonról nem tudok a külföldi ügyekben részt venni. Meg sem értem, mi ott a helyzet. Tehát megpróbáltam idehaza is, és külföldön is lenni, még ha lehetetlennek látszott is – mondja pesti műtermében. – Ha az ember külföldre megy, döntenie kell: megtelepszik-e valahol, vagy mozgásban marad. Idegenben a legfontosabb kérdés a kapcsolati háló. Aki megtelepszik, annak esélye lehet az életfontosságú kapcsolati hálózat kiépítésére, megnősülhet, törzsvendég lehet a kocsmában, lehet tanár; egy komolyabb ösztöndíjhoz is kell a kapcsolatrendszer. A legjobb mindezt kombinálni. Akit egyszer befogadnak, az már megél. De ez a pálya nem vonzott.

Fej 48, 1988, olaj, vászon, 250x140 cm; 250x101,5 cm

© fotó: Rosta József

Egyrészt továbbra is Budapesthez kötődtem, másrészt mobilis akartam maradni. Hogy ez ellentmondás? Lehet, de azt hiszem, a mai fiatal magyar művészek, akik most próbálnak meg néhány évig külföldön élni, jól értik ezt. Tulajdonképpen úgy akartam élni, mintha már nem létezett volna a szocialista rendszer, és erre kicsit büszke is vagyok.

© fotó: Rosta József

Birkás Ákos retrospektív kiállítása 2006-ban volt látható a Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeumban

További eltérés a külhoni érvényesülési utakhoz képest, hogy Birkás nem kívánta az eladásait saját kezében tartani. Sőt. Ülünk a műteremben, körbemutat:

– Nézd, itt nincsenek raktáron kész képek. Nem akarok az eladással a műteremben foglalkozni. A friss képek itt olyanok, mint a péknél a forró kenyér. A galériásnál már lehűlnék, ott fogyaszthatók. Egyébként, ha kész munkák állnak a műteremben, nincs is kedvem dolgozni. Csak nézegetem őket, csodálkozom, és

Vörös zászló, 2007, olaj, vászon, 200x280 cm

© fotó: Franz Schachinger

bosszankodom. Van gyűjtő, aki mindenáron a műteremben akar vásárolni. Örülök a látogatásnak, de boldog vagyok, ha az üzleti részt sikerül a galériásra hátrítani. A nyolcvanas évek közepén, külföldön alakult ez ki nálam: a gyűjtőkkel és az eladással a galériás foglalkozott, hiszen nekem nem voltak kapcsolataim, az a három-négy galéria, akikkel azóta is, tizenöt-húsz éve jól együttműködünk. Persze több galériával kerültem kapcsolatba, talán nyolc-kilencel, de mind közül azok maradtak meg, akikkel barátság alakult ki. Kezdetben segített, hogy a nyolcvanas években nyugaton egy ideig érdeklődtek Magyarország iránt. De ez nem tartott sokáig, ma meg már alig van ilyen Kelet-Európa-bónusz. Nem is baj, mert szerintem jobb lenne, ha az embert inkább a személyes teljesítménye alapján ítélnék meg, mint politikai vagy származási szempontok szerint.

Birkás Ákos galériásai közül kiemelkedik a bécsi és budapesti helyszínnel rendelkező Hans Knoll és a berlini és lipcsei galériát fenntartó Eigen+Art Galéria (a név nehezen visszaadható szójáték, amelynek jelentésében ötvöződik a művészet egyedisége, különlegessége, valamint elsajátítása, birtoklása). A párizsi Zürcher, illetve az amszterdami Wetering Galéria mellett a Heike Curtze Galéria is egy időben két helyszínt vezetett, Bécsben és Düsseldorfban. A művésznek tehát több galériása is széles körű megjelenést biztosított.

– Aki galériához tartozik, az általában kétévenként rendez ott egyéni kiállítást. Mindig új, máshol be nem mutatott anyaggal. Elvileg a két év elég a felkészülésre és szervezésre, de a gyakorlatban ez nem olyan egyszerű. Ha például egy galériának két városban is van kiállítóhelyisége, az évi egy új kiállítást jelent. Az Eigen+Art esetében, ha idén Berlinben volt kiállításom, jövőre nem állíthatom ki ugyanazt Lipcsében, egyrészt, mert átfedés van a közönségben, másrészt mert talán valami el is kelt már az anyagból. Ez négy galéria esetében évi három kiállítást jelent. Tehát sejthető, hogy a galériákkal való együttműködés némi megbízhatóságot és kooperációs készséget kíván.

Szabály, hogy egy városban csak egy galériával dolgozzon az ember, különben előbb-utóbb baj lesz. Így viszont széthúzódik a „munkaterület”, Budapest, Bécs, Berlin, Lipcse, Párizs, Amszterdam között. Egy csomó logisztikai problémát is jelentenek a különböző helyszínek, ilyen például a képszállítás. De ha visszagondolok, legjobban azokat a kiállításokat szerettem, amelyekre helyben készültek a képek. Amikor a megnyitó előtt besétáltam a képekkel a galériába, és felakasztottam őket. Évekig arra voltam berendezkedve, hogy néhány hónapra elköltözzem valahova egy-egy kiállítás anyagát megfesteni. Ezt a megoldást magam kértem a galériásoktól,

© fotó: Franz Schachinger

Interieur, 2007, olaj, vászon, 180x250 cm

és mindig úgy éreztem, hogy ilyenkor megelevenedik körülöttem az élet. Nem tudom, bírnám-e még ma is, hogy így dolgozzam. Most itt, Budapesten festek. A galéria azonban nemcsak kiállításokat szervez, hanem – hogy úgy mondjam – a művész kommunikációs körét és bázisát is kialakítja. Például ha egy kiállítási anyag már falon van, a megnyitó előtt órákig beszélünk róla, hogy beledolgozzák magukat. Erre időt kell szánni. Számomra nagy könnyebbség, hogy a látogatók, a gyűjtők és a sajtó előtt általában nem nekem kell szerepelni.

Köztudott, hogy a nemzetközi művészeti életben nincs külön műtermi ár és galériás ár, a művek értékesítését, esetleges cseréjét, visszavásárlását, kölcsönzését a galériás bonyolítja. A legtöbb gyűjtőt személyesen nem is ismerem. A gyűjtemények néha meglepetést is tartogatnak: különösen nemzetközi gyűjteményekben láttam olyan társaságban a munkáimat, amilyenre sose gondoltam volna. De ha én magam lennék műgyűjtő, azt hiszem, nem ragaszkodnék hozzá, hogy megismerjem az alkotókat... Idevág egy történet: 1990-ben Düsseldorfban a Galerie Heike Curtzénál volt kiállításom. Egy nap szóltak, hogy menjek be tízre, mert akkor odajön O. úr, a híres gyűjtő. Hát várokozom (ilyenkor az

ember rettenetesnek látja saját kiállítását), aztán jön a galériás nő, s messziről látom, valami nincs rendben. „O. úr nem kíván megismerkedni önnel” – mondja restelkedve. Ne tessék restelkedni – gondoltam –, nekem mindegy, sőt... Pár nap múlva hallom, O. úr vett néhány képet. Szóval csak megismerkedni nem akart. Azután évekkel később Bécsben, egy társaságban nagyon feszengtem, mert előzőleg nem olvastam el rendesen a meghívót, hogy ünnepi öltözék kívánatos. Éppen azt lestem, hogyan lépjek le, amikor odajön hozzám valaki, és kissé kajánul megkérdezi, hogy kerülök ide. A tőlem telhető legnagyobb méltósággal azt válaszoltam, hogy meg vagyok híva, mert Birkás Ákos magyar festőművész vagyok. „Hiszen nekem van néhány képem Öntől, de örülök, hogy végre megismerhetem! O. vagyok...”

Birkás pályáján fordulatot hozott a figuratív festéshez való visszatérése.

– Ehhez különbözően viszonyultak a gyűjtők. Az absztrakt képeim elkötelezett gyűjtői közül egyesek teljesen elutasították az újakat, és a jó kapcsolat is tönkrement, amit szívből sajnálok. Mások vették a lapot. Új gyűjtők is jelentkeztek, jórészt fiatalabbak. Ennek örülök. Volt olyan, aki az új képek mellé vett

a régebbiekből is. De azt is hallottam, hogy valaki vásárolni akart egy friss munkát, ám amikor megtudta az életkoromat, elállt szándékától. Amikor 1990-ben ezen dolgoztam, Münchenben éltem, és egy ottani galéria számára készítettem elő az első kiállítást az új képekből. A galériás nő végig lelkesen támogatott, aztán egyszer csak lemondta a kiállítást, és megszakított velem minden kapcsolatot. De hát a galériások is emberből vannak. Az a fontos, hogy ki-ki megtalálja azt a személyt, akivel együtt tud működni. Ismertem olyan galériást, aki zárás után elment dolgozni, hogy eladhatatlan művészeinek is fizetni tudjon valamit. Ilyenkor hetekig kialvatlan kísértésként járt közöttünk. A történethez az is hozzátartozik, hogy az így támogatott művészek közül egy sincs már ennél a galériásnál. Elmentek jobbat keresni.

Nálunk nagy a bizalmatlanság a művészeti piaccal szemben. Talán jogosan, nem tudom. Elvileg a piac kicsit egészségesebb, mint az állami támogatás rendszere. Csakhogy nálunk mindkettővel ugyanaz a baj: a belterjesség. Nyugat-Európában 1945 óta fokozatosan alakult ki a nemzetközi kortárs műpiac. El vagyunk késve, és őszintén szólva, el sem tudom képzelni, hogyan épülhetnénk be a nemzetközi műkereskedelemben.

De talán nem is akarja ezt senki. Miért mondana le bárki is a belterjesség kényelméről?

A nemzetközi művészeti vásárokon való szereplés meghatározó eleme Birkás külföldi jelenlétének.

– A művészeti vásárok az integrálódás fontos elemei, és számomra kezdetben élvezetes élményt jelentettek. De érzésem szerint a magyar galériások illúziót kergetnek, ha néhány vásári részvételtől igazi integráló hatást várnak. Művészként pedig a vásárok külön feladatot jelentenek. Ha az ember mondjuk három galériával dolgozik, és azok évente három-három vásárra mennek, vásáronként három-négy új képpel, az összesen plusz kilenc-tizenkét képet jelent abban az évben, a galériakiállítások anyagán kívül. Őszintén csodáltam azokat a művész kollégákat, akik ezt a feladatot is mindig megfelelő formátumban, magas színvonalon tudták teljesíteni – magam nem tartoztam közéjük. Pedig ha az ember nem akar beragadni egy helyre, akkor szinte ajándék, ha részt vehet a vásárokon. A legkülönbözőbb helyeken felbukkanni... Meglepő, de végül mégsem marad az ember észrevétlen.

Summa summarum, a művész alkotson, a galériás pedig foglalkozzon a piaccal, és egymásra kell hagyatkozni, bízni egymásban. Hosszú távon kell együtt

Korán reggel, 2008, olaj, vászon, 160x250 cm

© fotó: Uwe Walter

© fotó: Uwe Walter

Kék kerítés, 2008, olaj, vászon, 140x240 cm

dolgozni. Ehhez szimpátia, sőt barátság is szükséges. Korrektnak kell lenni. Futó kaland jellegű akcióban meg lehet próbálni egymást lerabolni, de hosszabb távon már nem megy. Sok művészen alkatilag nincs meg az együttműködési készség. Jobb, ha ők nem kínlódnak az efféle műkereskedelemmel. Sok kreatív megoldást láttam egy művész megélhetésére. Mert valamilyen meg kell élnie, ám az is biztos, hogy az visszahat a művészetére. Úgy látom, nálunk a fiatal művészek egy része, a talpraesettebbje, azon iparkodik, hogy ráálljon egy-egy galériaképes műtípus produkálására. Nem hiszem, hogy ez művészileg messzire vezet. Nyugaton a fiatal művészek inkább elmennek egy-egy galériába asszisztensnek, hogy megértsék a rendszer működését, és aztán bele tudjanak avatkozni.

A galériás kapcsolatok mellett a külföldi múzeumokhoz fűződő viszonyról is beszélgettünk.

– Az a jó, ha a művészeti életben sok terület kapcsolódik egymáshoz, ha a piac képviselői és a kritika, az elmélet emberei is érdeklődnek egymás iránt, és a közgyűjtemények vezetői szóba állnak a művészekkel. Láttam, múzeumi vezetők milyen idegesek lesznek a toladó művészekről; meg tudom érteni őket. Nekem megadatott, hogy három kiváló múzeumi emberrel is kapcsolatba kerüljek. Dieter Honisch a berlini Neue Nationalgalerie-t vezette a nyolcvanas-kilencvenes években. Szerette a magyarokat, baráti kapcsolatban volt Nádler Istvánnal, Jovánovics Györggyel. Én Berlinben kerültem a társaságába, volt alkalmam éjszakai beszélgetéseket végighallgatni, és ötvenéves fejjel rengeteget tanultam Németországról, az idealizmusról és a művészeti élet gépezetének működéséről – első kézből! Wilfried Skreinerrel, a grazi Neue Galerie vezetőjével a nyolcvanas években kerültem kapcsolatba.

Ő a regionális környezetben igazított el, és megtanított megfelelően viselkedni abban a körben. Hegyi Lóránd megint más lépésekben adott kitekintést – ropant érdekfeszítő látni, magyar léte-re hogyan kezeli ezt az óriási terepet, amelyen működik. De a vele való kapcsolat elsősorban személyes, baráti jellegű. Ők hárman, múzeumi embereként, sokat segítettek nekem.

Fiatalkoromban elszigeteltnek éreztem magam Budapesten. Talán ezért akartam elmen-ni. Bár a festő amúgy is egyedül van a munkájával a műteremben,

egzisztenciális alapszituációja az egyedüllét. Idővel, a képeim iránti érdeklődés növekedésével viszont egyre több olyan embert ismertem meg, akik mint ismerős-höz léptek oda hozzám. És ez külföldön, idegenben még különösebb élmény volt. Ma már nyilván sokkal fiatalabb művészek is átéltek ezt az érzést. Úgy látom, egyre többen, egyre önállóbban keresnek maguknak utat a külföldi szerepléshez, ami a kinti piaci érvényesülés-hez elvezet. Fiatalon megtanulják a helyzeteket kezelni,

© fotó: Tihanyi-Bakos Fotóstúdió

Ölelés, 2008, olaj, vászon, 130x130 cm

függetlenebbé válnak. Annak örülnék, hogy mindaz, amit itt elmondtam a műkereskedelemmel és a művész külföldi helyzetével kapcsolatban, a fiataloknak ismerős, már-már banális volna.

Ébli Gábor